

Hva synes nordmenn de behøver for å få det bedre?

Anders Barstad

Mer fritid, bedre økonomi og bedre helse er det nordmenn flest ønsker seg for å få et bedre liv.

"Mennesket og dei menneskelege behova skal stå i sentrum for samfunnsbygging og institusjonane i samfunnet". Et ikke helt uvanlig synspunkt, framsatt i den nylig framlagte "utjamningsmeldinga" (Sosial- og helsedepartementet 1999). Et godt samfunn legger betingelsene til rette for det gode liv, for at folk flest kan tilfredsstille grunnleggende behov og ønsker. På grunnlag av levekårsstatistikk og levekårsforskning vet vi mye om ulike ressurser og betingelser for å realisere det gode liv (for eksempel inntektsnivå, helsetilstand og sosiale relasjoner). Derimot vet vi atskillig mindre om befolkningens egen opplevelse av hva et godt liv innebærer, og hva de savner mest for å kunne få det bedre.

Som en del av Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse i mai/juni 1999, ble det stilt noen spørsmål om synet på det gode liv. Det ble først spurt om det var noe bestemt intervjupersonene savnet i sin livssituasjon eller som de mente kunne gjøre livet deres bedre (se rammen). Deretter ble de som svarte ja eller vet ikke presentert for en liste over ulike forhold som mennesker kan ønske seg for å få et bedre liv. Her kunne intervjupersonene oppgi

så mange ønskemål de ville, og i tillegg nevne inntil to ønskemål som ikke stod på listen. Til slutt ble intervjupersonene bedt om å oppgi hvilke av de nevnte ønskemålene som var viktigst og nest viktigst for å få det bedre. I denne artikkelen skal vi presentere en svært foreløpig analyse. Som det vil framgå av presentasjonen, er det en del problemer forbundet med å tolke resultatene fra slike undersøkelser. Langt fra alle er for eksempel like bevisste og reflekterte på hva de ønsker seg. Svarene vil også bli sterkt preget av de presenterte svaralternativene; svaralternativene tjener til å gjøre en oppmerksom på bestemte sider ved det gode liv til fortrengsel for andre.

Seks av ti peker på bestemte forhold som kunne gjort livet bedre

60 prosent svarte ja på spørsmålet om det var noe bestemt de savnet eller som de mente kunne gjort livssituasjonen bedre. En må som nevnt være forsiktig med å tolke dette som et tegn på at de resterende snaut 40 prosent har realisert det gode liv. Om en svarer ja eller nei på et slikt spørsmål kan blant annet være avhengig av om en har tenkt over spørsmålet om hva et

godt liv innebærer. Svaret kan også henge sammen med hvilken innstilling en har til livet, hvor resignert en er eller hvilken tiltro en har til at det er mulig å få det bedre.

I de fleste befolkningsgrupper er det et klart flertall som mener at det finnes bestemte forhold som kunne gjort livet bedre. Et delvis unntak må gjøres for de eldste aldersgruppene. En betydelig lavere andel av de eldre enn av de yngre oppgir at det er noe de savner. Fordelt etter familiefase er andelen med bestemte ønskemål særlig høy blant yngre og middelaldrende enslige. Ytterpunktene er på den ene siden enslige forsørgere, hvor snaut åtte av ti har ønsker om noe som kunne gjort livet bedre, og på den andre siden par i alderen 67-79 år, hvor bare vel fire av ti har tilsvarende ønsker. Personer som har høyere utdanning savner i litt større grad noe som kunne gjort livet bedre enn personer med lav utdanning (også når en tar hensyn til aldersforskjellene mellom disse gruppene).

De vanligste ønskene: Bedre økonomi og mer fritid

Hva er det så folk flest ønsker seg for å kunne få det bedre? Her ble

Om undersøkelsen

Spørsmålene om det gode liv ble stilt som en del av Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse i mai/juni 1999. Bruttoutvalget til undersøkelsen var 2 000 personer i alderen 16-79 år, av disse ble det oppnådd intervju med 1 416 personer. Svarprosenten ble dermed 71,4. Nesten alle intervjuene ble gjennomført som telefonintervjuer.

Spørsmålene om det gode liv ble stilt som følger:

1. "Hva det gode liv består i, og hvordan det gode liv kan oppnås, er et spørsmål som opptar mange. Når du tenker på din egen livssituasjon, er det noe bestemt du savner eller noe som du mener kunne gjort livet ditt bedre?"

2. (Stilt bare til dem som svarte ja eller vet ikke på spørsmål 1). "Jeg skal nå lese opp en del forhold som mennesker kan ønske seg for å få et bedre liv. Er det noen av disse forholdene du savner og som du mener kunne bidra til å gjøre livet ditt bedre?"

1. bedre helse
2. flere gode venner
3. mer fritid
4. bedre økonomi
5. et arbeid å gå til
6. en ektefelle, samboer eller "kjæreste"
7. flere naturopplevelser
8. mer støtte og forståelse fra familie eller venner
9. et mer meningsfylt arbeid
10. eller er det andre ting."

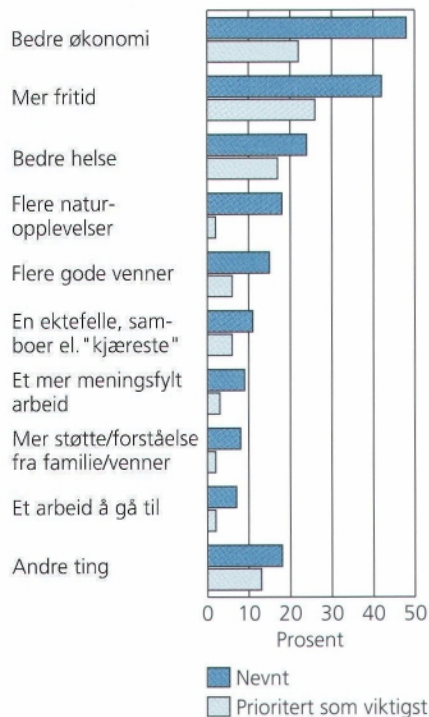
Det siste alternativet ble stilt som et åpent spørsmål, hvor intervjupersonen kunne nevne inntil to forhold.

3. "Av de forholdene du nå har nevnt, hvilket mener du er viktigst og nest viktigst for at du kan få et bedre liv?"

intervjupersonene presentert for en liste over en del forhold som gjerne nevnes i en slik sammenheng (se Barstad 1999, side 22-23). Intervjupersonene ble som nevnt også bedt om å prioritere hvilket av disse forholdene de syntes var viktigst. I resten av denne artikkelen skal vi se nærmere på disse svarene. Det er viktig å presisere at alle svarfordelingene i det følgende er prosentuert med grunnlag i antallet som har ønsket om et bedre liv (inkludert en vet ikke-andel på 2 prosent). Det er med andre ord strengt tatt ikke hele befolkningen vi uttaler oss om, bare dem som svarte bekræftende på spørsmålet om det var noe bestemt de savnet eller noe som kunne bidra til å gjøre livet deres bedre.

Nærmere halvparten av dem som savner noe framhever bedre økonomi som et forhold som ville gjort livet bedre. Omtrent like mange nevner mer fritid. Mange vil nok mene at dette ikke er særlig overraskende. Både tid og penger er generelle ressurser som gir frihet og muligheter til å realisere ønskemål. Sammenlignet med andre undersøkelser, er det likevel noe overraskende at økonomien tillegges såpass stor vekt. I en lignende undersøkelse utført av 4Fakta a/s for Framtiden i våre hender, ble intervjupersonene spurt om hva som ville øke deres livskvalitet mest (Vejrup 1998). 30 prosent nevnte "mer fritid", mens bare 6 prosent nevnte "økt kjøpekraft". Dette gav med andre ord et klart inntrykk av at

Figur 1: Ulike forhold som ville bidra til å gjøre livet bedre, blant dem som har ønsket om en bedre livssituasjon. 16-79 år. 1999. Prosent

Kilde: SSBs Omnibusundersøkelse mai/juni 1999

materielle behov i liten grad ble tilagt betydning for større livskvalitet. SSB-undersøkelsen gir et annet inntrykk. Dette bekrefter at måten slike spørsmål formuleres på kan ha stor betydning for resultatene, og maner til forsiktighet i tolkningen.

Også bedre helse og flere naturopplevelser nevnes av mange som forhold som kunne forbedret livssituasjonen. Når det er få som nevner "å ha et arbeid å gå til" må dette ses i relasjon til den relativt lave arbeidsledigheten og til at det store flertallet av personer i yrkesaktiv alder er i arbeid (se artikkelen om sosiale indikatorer i dette nummeret av Samfunnsspeilet). 17 prosent av uførepensjonistene som ønsker seg et bedre liv oppgir at "et arbeid å gå

til" ville gjort livet bedre. Av alderspensjonistene er det bare 3 prosent som mener det samme.

Tilsvarende må den forholdsvis lave andelen som savner en ektefelle, samboer eller kjæreste ses i relasjon til den høye andelen som lever i et parforhold eller har en kjæreste. Om lag to av tre voksne er gift eller samboende.

At såpass få som 8 prosent nevner mer støtte og forståelse fra familie eller venner, er en indikasjon på at det store flertallet er fornøyd med sine nære relasjoner, noe som bekräftes av andre analyser (se blant annet Martinussens artikkel i dette nummeret).

Fritid, økonomi og helse prioriteres som viktigst

Når intervjupersonene ble bedt om å oppgi hva de anså som viktigst for å få et bedre liv, var det uten sammenligning fritid, økonomi og helse som ble tillagt størst vekt. Svært mange av dem som nevnte bedre helse, gav dette høyeste prioritet. Sviktende helse får ofte store konsekvenser for ens totale livssituasjon. Andre undersøkelser viser at god helse av mange anses som det viktigste for å leve et lykkelig liv (MMI-undersøkelse referert i Dagbladet 15.4.1995), og det er en klar statistisk sammenheng mellom lykkefølelse og helsetilstand (se Helleviks artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet).

6 prosent prioriterer to forhold som har med sosiale relasjoner å gjøre: "flere gode venner" og "en ektefelle, samboer eller kjæreste". "Flere naturopplevelser" ble nevnt av mange, men det er svært få som vil prioritere dette.

Noen vil kanskje undre seg over at forhold som har med familierelasjo-

ner og vennskap ikke blir nevnt og prioritert i større grad. En rekke undersøkelser har vist den store betydningen som gode familie- og vennsapsrelasjoner har for velferd og subjektiv livskvalitet (se blant annet Helleviks artikkel). Dels må dette, som nevnt, ses i forhold til at det store flertallet av befolkningen har gode familie- og vennsapsrelasjoner. Dels skjuler ønsket om mer fritid et ønske om å bruke mer tid sammen med familie og venner. Som Hege Kitterød viser i sin artikkel, er det mange som ønsker å bruke mer tid til sosialt samvær. Yngre mennesker som føler seg presset på tid skulle gjerne brukt mer tid sammen med familie og venner. Foreldre med presset tidsbudsjett ønsker å bruke mer tid sammen med barna.

Familie, rettferdighet og lotto

13 prosent av dem som savnet noe som kunne gjøre livet bedre, prioriterte andre forhold enn det som ble oppgitt i listen. Spennvidden er stor: fra et mer rettferdig samfunn til å få hund og bli lottomillionær. En betydelig andel dreier seg imidlertid om forholdet til andre mennesker, spesielt til familien. For eksempel er noen opptatt av barna og barnas velferd, andre savner en avdød ektefelle eller nevner at familien bor langt unna. Flere er også opptatt av å kunne bety noe for andre mennesker. En mindre hyppig kategori er relatert til utdanning og arbeid, slik som å få mer utdanning, få arbeid nærmere hjemmet eller forbedre arbeidsmiljøet. Av materielle forhold er det særlig bedre boforhold som nevnes. To kategorier er relatert til henholdsvis tid (mindre stress) og til samfunnsforhold av forskjellig slag (blant annet barnehageutbygging og fordelingsspørsmål). Endelig er det et fåtall som savner større ånde-

lighet og andre forhold knyttet til religion, kultur og livssyn.

Menn legger større vekt på savnet av en partner

Menn og kvinner har forholdsvis likeartede synspunkter på hva som er viktigst for å få et bedre liv (tabell 1. Bare de 5 forholdene som ble hyppigst nevnt, er tatt med). Blant dem som ønsker seg en bedre livssituasjon prioriterer kvinner i større grad enn menn god helse, og i litt mindre grad fritid. Menn legger noe større vekt på savnet av en livspartner. 8 prosent av mennene og 4 prosent av kvinnene oppgir at en ektefelle, samboer eller kjæreste er det som ville bidratt mest til å gjøre livet bedre. Disse forskjellene stemmer godt med andre undersøkelser som viser at kvinner har flere helseproblemer enn menn (Ramm mfl. 1998) og at menn i større grad enn kvinner ser ut til å ha problemer med å mestre alenetilværelsen (se Helleviks artikkel i dette nummeret).

En annen forskjell mellom kjønnene er at flere kvinner enn menn savner støtte og forståelse fra familie eller venner (tall ikke vist).

Unge opptatt av bedre økonomi, middelaldrende av fritid...

Aldersforskjellene er imidlertid langt mer påfallende enn kjønnsforskjellene. Andelen som er opptatt av økonomiske forhold, ser ut til å synke med stigende alder. I aldersgruppene under 25 år er det framfor alt økonomien som ville bidratt til å gjøre livet bedre. Dette er i tråd med andre undersøkelser som viser at ungdom har en forholdsvis materialistisk livsinnstilling (Hellevik 1996: 86). Nå er det naturlig at de eldre prioriterer helse som viktigst, siden så mange flere av de eldre enn de unge rammes av sviktende helse. Det er likevel betydelig

Tabell 1: Viktigste forhold som ville bidra til å gjøre livet bedre blant dem som har ønsket om en bedre livssituasjon. Grupper for kjønn og alder. 1999. Prosent

	Mer fritid	Bedre økonomi	Bedre helse	Flere gode venner	Ektefelle, samboer, kjæreste	Personer som svarte
I alt	26	22	17	6	6	874
Menn	28	22	14	5	8	422
16-24 år	15	39	3	5	13	62
25-44 år	37	23	7	4	9	184
45-66 år	28	15	21	6	4	141
67-79 år	3	14	51	3	9	35
Kvinner	23	22	20	7	4	452
16-24 år	15	30	11	16	11	61
25-44 år	31	25	12	5	4	220
45-66 år	20	18	25	6	1	133
67-79 år	5	5	63	5	5	38

Kilde: Omnibusundersøkelsen mai/juni 1999, Statistisk sentralbyrå

færre eldre enn yngre som i det hele tatt nevner bedre økonomi som noe som ville bidra til å gjøre livet bedre. Litt mer enn en av fem eldre med ønsker om å få det bedre nevner økonomien, sammenlignet med to av tre unge.

Mer fritid er i høy grad prioritert av aldersgruppen 25-44 år, og nevnes som rimelig er nokså sjelden av de eldste. Over halvparten av dem som er 25-44 år og som har ønske om et bedre liv, oppgir at mer fritid ville bidra til en slik forbedring. Som tabell 1 viser, er det om lag en tredjedel i denne aldersgruppa som gir høyest prioritet til mer fritid.

...de eldste av helse

Over halvparten av de eldre som ønsker å få det bedre, ser på en forbedring av helsetilstanden som det viktigste av alt. Som tidligere nevnt, er det naturlig at når en først får helseproblemer, kommer en forbedring av helsetilstanden høyt opp på prioriteringslisten. Imidlertid er det også påfallende mange eldre (om lag en av fire i aldersgruppen 67-79 år) som nevner at flere gode venner er noe som ville bidra til å gjøre livet deres bedre (tall ikke vist). Det

er faktisk flere blant de eldre enn i noen annen aldersgruppe som nevner vennskap. Flere vennskap er likevel ikke det de eldre legger størst vekt på. Helsetilstanden er viktigere. Det er framfor alt de unge kvinnene som gir vennskapene høy prioritet.

Det kan nevnes at "å ha et arbeid å gå til" også har en tydelig sammenheng med alder; ungdom nevner oftere dette som et forhold som ville gjøre livet bedre enn de eldre aldersgruppene.

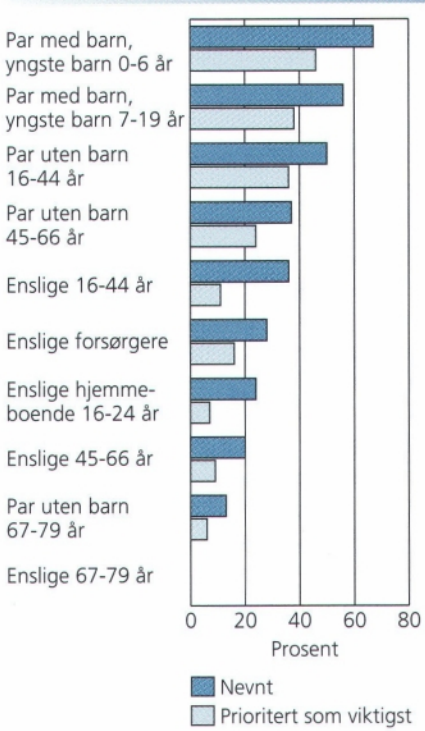
Mer fritid er viktigst for barnefamiliene....

Når prioriteringen av ønskemålene ses i forhold til hvilken familiefase personene tilhører, finner vi interessante variasjoner i prioriteringen av henholdsvis mer fritid eller bedre økonomi. Ikke overraskende er det småbarnsfamiliene som skiller seg ut, ved både å nevne mer fritid hyppigere enn andre, og i tillegg prioritere fritiden som viktigst (figur 2). To av tre småbarnsfamilier med ønske om et bedre liv nevner fritiden, og nærmere halvparten ser på mer fritid som det viktigste tiltaket for å få det bedre. En stresset og

hektisk hverdag synes å være småbarnsfamilienes viktigste hinder for å realisere det gode liv. Også andre barnefamilier, med unntak av enslige forsørgere, legger stor vekt på å få bedre tid.

Det er likevel langt fra bare hensynet til barna som spiller inn. Også blant yngre ektepar eller samboere uten barn er det påfallende mange som framhever mer fritid som en kilde til et bedre liv. Sannsynligvis er dette en gruppe som blant annet opplever at de får for lite tid til samvær med partneren. Det er blitt stadig mer vanlig at begge parter i et parforhold er yrkesaktive på heltid. Ikke uventet stiger prioriteringen av fritiden med økende

Figur 2: Andelen blant dem som ønsker en bedre livssituasjon som mener at mer fritid ville gjøre livet bedre, og som mener at mer fritid er viktigst for å få et bedre liv. Ulike familiefaser. 1999. Prosent

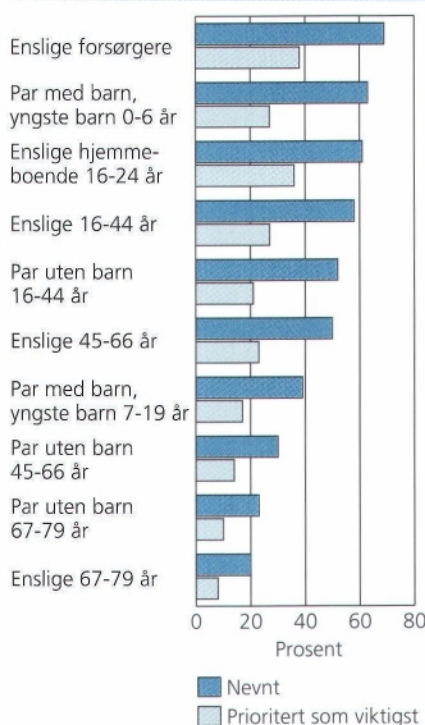
Kilde: SSBs Omnibusundersøkelse mai/juni 1999

arbeidstid. Blant dem som ønsker seg et bedre liv og samtidig har en ukentlig arbeidstid på minst 45 timer, er det mer enn halvparten (53 prosent) som prioriterer mer fritid. Selv blant dem som verken har barn eller en partner å ta hensyn til, er det mange av de unge som gjerne skulle hatt mer tid. Som påpekt av Hege Kitterød (se hennes artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet), kan følelsen av tidsmangel også fortolkes som noe positivt, som et uttrykk for mangslungent interessefelt og at en er "sulten på livet".

...bedre økonomi viktigst for enslige forsørgere

Prioriteringen av bedre økonomi gir et noe annet bilde. Hovedforskjellen er at de enslige i langt større grad prioriterer å ha god økonomi enn å ha god tid. Enslige forsørgere er den gruppen som er mest opptatt av å forbedre økonomien. Nesten fire av ti enslige forsørgere med ønske om et bedre liv mener at en forbedring av økonomien er det viktigste (figur 3). Enslige forsørgere er riktignok en liten gruppe, og det statistiske grunnlaget for denne konklusjonen er svært spinkelt (bare 32 enslige forsørgere har svart på spørsmålet). Andre undersøkelser gir imidlertid grunn til å feste en viss lit til resultatet. Inntektsundersøkelser viser at enslige forsørgere er blant de gruppene i samfunnet som har lavest inntekt (Melby og Mørk 1998), og i betydelig større grad enn andre familietyper har enslige forsørgere problemer med å klare løpende utgifter (Statistisk sentralbyrå 1996). Andre grupper som legger stor vekt på økonomiske forhold er unge, hjemmeboende enslige, parhusholdninger med små barn og yngre enslige som har flyttet hjemmefra.

Figur 3: Andelen blant dem som ønsker en bedre livssituasjon som mener at bedre økonomi ville gjøre livet bedre, og som mener at bedre økonomi er viktigst for å få et bedre liv. Ulike familiefaser. 1999. Prosent

Kilde: SSBs Omnibusundersøkelse mai/juni 1999

Yngre enslige savner en partner

Det er framfor alt de yngre enslige (16-44 år) og de enslige forsørgere som savner en partner. Om lag en av tre yngre enslige med ønske om å forbedre livssituasjonen gir uttrykk for et slikt savn. For gruppen av yngre enslige er det mer enn noe annet en ektefelle, samboer eller kjæreste som ville bidratt til å gjøre livet bedre. Det er bare bedre økonomi som nevnes omtrent like hyppig i denne gruppen.

For øvrig varierer ønsket om en partner noe mellom de forskjellige gruppene av enslige. Middelaldrende og eldre, enslige kvinner gir forholdsvis sjelden uttrykk for at de

savner en partner. Og uansett alder gis en livspartner høyere prioritet av enslige menn enn enslige kvinner, når ønsket om en partner sammenlignes med andre ønskemål.

De ressurssterke ønsker mer fritid...

Tabell 2 og tabell 3 viser hvordan prioriteringen av de fem ønskemålene som ble nevnt oftest, varierer mellom inntekts- og utdanningsgrupper. Et påfallende trekk er hvordan mer fritid er et ønske som en framfor alt finner blant de ressurssterke. Jo høyere inntekt og utdanning, jo mer framheves og prioriteres ønsket om fritid. Blant dem som har ønske om å forbedre livssituasjonen er det vel fire av ti med en brutto husholdningsinntekt på 500 000 kroner eller mer som prioriterer mer fritid, sammenlignet med bare vel en av ti med en husholdningsinntekt under 200 000 kroner. Forskjellen er omtrent den samme når en sammenligner personer med lavt og høyt utdanningsnivå. Det er også en svak tendens til at ønsket om flere gode venner prioriteres sterkere av personer med høy enn med lav inntekt og utdanning.

Mange personer med høy inntekt og ønske om et bedre liv nevner økonomiske forhold. Snaut fire av ti personer med en husholdningsinntekt på en halv million eller mer oppgir at en bedre økonomi ville bidratt til å gjøre livet bedre. Det er, som vist, likevel fritiden som gis høyest prioritet i denne gruppa.

...fattige og lavutdannede bedre helse og økonomi

Personer med lav inntekt og utdanning prioriterer annerledes. Naturligvis er ønsket om en bedre økonomi mer utbredt blant disse. Sammenhengen er likevel svakere enn en skulle forvente. Dels kan

forklaringen være at målet på økonomiske ressurser ikke er helt godt, siden det blant annet ikke er tatt hensyn til størrelsen på husholdningene og dermed hvor mange som skal forsørges av husholdningsinntekten. En annen forklaring er at aldersforskjeller vil spille inn, spesielt i forhold til betydningen av utdanningsnivå. Som tidligere vist, virker eldre i sin alminnelighet lite opptatt av å forbedre økonomien, og de eldre utgjør en forholdsvis høy andel av gruppen med lav utdanning. Når vi tar hensyn til at utdanningsgruppene har ulik alder, øker, som forventet, forskjellene i prioriteringen av bedre økonomi (tall ikke vist).

Personer med lav inntekt og utdanning er også mer opptatt av å forbedre helsetilstanden. Helseproblemer kan føre til lav inntekt og økonomiske problemer ved at en får vansker med å klare seg på arbeidsmarkedet, samtidig som dårlig økonomi i seg selv kan bidra til forverret helsetilstand. Disse sammenhengene er imidlertid sterkt påvirket av alder, slik at en kontroll for alder er viktig. Også når vi tar hensyn til aldersforskjellene, finner vi den samme tendensen til at grupper med lav inntekt og utdanning i større grad enn andre ønsker seg bedre helse.

Ønsket om en partner har liten sammenheng med utdanningsnivå, men en viss sammenheng med husholdningsinntekt. Det er de fattigste som i størst grad savner en ektefelle, samboer eller kjæreste. Dette gjenspeiler at mange enslige har forholdsvis lav husholdningsinntekt. Det er framfor alt yngre personer med lav inntekt som ønsker en partner.

Tabell 2: Viktigste forhold som ville bidra til å gjøre livet bedre blant dem som har ønsket om en bedre livssituasjon, etter utdanningsnivå. Personer 16-79 år. 1999. Prosent

	Mer fritid	Bedre økonomi	Bedre helse	Flere gode venner	Ektefelle, samboer, kjæreste	Personer som svarte
I alt	26	22	17	6	6	841
Ungdomsskolenivå	10	23	30	3	6	124
Videregående skole	25	24	17	5	6	480
Universitet/høgskolenivå	37	16	13	7	4	237

Kilde: Omnibusundersøkelsen mai/juni 1999, Statistisk sentralbyrå

Tabell 3: Viktigste forhold som ville bidra til å gjøre livet bedre blant dem som har ønsket om en bedre livssituasjon, etter brutto husholdningsinntekt i 1 000 kroner. Personer 16-79 år. 1999. Prosent

	Mer fritid	Bedre økonomi	Bedre helse	Flere gode venner	Ektefelle, samboer, kjæreste	Personer som svarte
I alt	29	21	17	6	3	712
Mindre enn 200	11	25	23	2	7	56
200-299	13	30	21	3	3	86
300-399	31	24	16	5	3	105
400-499	38	19	13	4	1	149
500 eller mer	42	13	14	9	1	221
Vet ikke/vil ikke svare	12	31	20	7	5	95

Kilde: Omnibusundersøkelsen mai/juni 1999, Statistisk sentralbyrå

Ufaglærte arbeidere savner et mer meningsfylt arbeid

Om lag en av ti sysselsatte med ønsker om et bedre liv, oppgir at et mer meningsfylt arbeid hadde gjort livet bedre. I hvilken grad arbeidet oppleves som meningsfylt ser imidlertid ut til å variere sterkt med utdanningsnivå og type arbeid. Av ufaglærte arbeidere med ønske om et bedre liv er det hele 23 prosent som kunne tenke seg et mer meningsfylt arbeid. Blant høyere funksjonærer er det bare 5 prosent som har tilsvarende ønskemål. Disse forskjellene samsvarer godt med andre undersøkelser; mange ufaglærte arbeidere opplever at arbeidet er lite variert og selvstendig (Statistisk sentralbyrå 1996).

Andre forskjeller mellom ulike sosioøkonomiske grupper gjenspeiler stort sett de samme forskjellene som kommer til uttrykk i tabell 2 og 3. Personer som har "hvitsnipp"-arbeid og høy utdanning (høyere funksjonærer) er mest opptatt av å få mer fritid, mens de gruppene som har lav utdanning og er underlagt andres ledelse (ufaglærte arbeidere og lavere funksjonærer) er mest opptatt av å forbedre økonomien.

Fritid, økonomi og opplevelsessamfunn

Det er mange metodiske problemer knyttet til fortolkningen av resultatene fra denne undersøkelsen og fra tilsvarende undersøkelser. Stort sett synes likevel resultatene å være i

samsvar med det en ville forvente på grunnlag av andre studier, hvor mer objektivt målbare indikatorer på det gode liv har blitt brukt.

Skal vi gjøre noe for å forbedre nordmenns liv, er det først og fremst fritiden, økonomien og helsetilstanden vi må gjøre noe med, skal vi tro resultatene i denne artikkelen. Avslutningsvis skal vi knytte noen betraktninger til betydningen av de to førstnevnte forholdene. Den sterke vekten på mer fritid er kanskje et paradoks, siden fritiden har blitt lengre for folk flest de siste 20-25 årene. Men fritidsøkningen har vært ulikt fordelt: Som Hege Kitterød viser i sin artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet har det vært en tendens til å konsentrere de mest tidkrevende arbeids- og familieforpliktelsene i en kortere fase av livsløpet. Vekten på mer fritid gjenspeiler sannsynligvis også en annen og mer generell samfunnstendens. Rune Slagstad har kalt det overgangen fra den industrielle tidsalders arbeidssamfunn til et postmoderne *opplevelsessamfunn* (Slagstad 1999). I arbeidssamfunnet er det nødvendigheten av å arbeide for å overleve som står i fokus, i opplevelsessamfunnet er de tallrike mulighetene for spennende fritidssysler kanskje vel så viktige. Forskjellige undersøkelser viser at ønsket om å ville "arbeide mindre, leve mer" er blitt forsterket i løpet av det siste tiåret. På den andre siden er det påfallende at tiden på mange måter er de vellykkedes problem. Det er ikke først og fremst de svake i samfunnet som lider under tidspress og tidsmangel. De som ønsker seg mer fritid, er gjerne personer med høy inntekt og utdanning, med interessante og utfordrende jobber, som er vel etablerte i familie og arbeidsliv. Mye tyder på at mange i disse gruppene kunne redusert sin arbeidstid om de hadde

ønsket det (se Kitterøds artikkel). Å være "travel" er ikke nødvendigvis noe man er tvunget til, men kan også forstås som et verdivalg. Det er utvilsomt en viktig forskningsoppgave å se nærmere på hvorfor det ikke er flere som realiserer sine ønsker om mer fritid.

Økonomien er i større grad et problem for dem som mangler ressurser av forskjellig slag, for eksempel i form av utdanning eller familierelasjoner (ektefelle/samboer). Det ser ut til at bedre økonomi, ved siden av forbedret helsetilstand, er det man framfor alt må se på hvis man ønsker å redusere den sosiale ulikheten. Når det er sagt, er det tydelig at ønsket om bedre økonomi står sterkt i nær sagt alle grupper, med et visst unntak for de eldste. På tross av at vi lever i et rikt land, hvor folk flest får en stadig bedre privatøkonomi, er det mange som vil ha mer. Materialismen ser ut til å være på frammarsj (jf. Helleviks artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet). Utviklingen henimot opplevelsessamfunnet er kanskje en del av bakgrunnen. Det krever penger å nyttiggjøre seg tilbudsflommen. Den kolossale utviklingen i varekvalitet- og kvantitet gjør at man i en viss forstand får stadig mer for pengene. Selv det beste og dyreste fjernsynsapparatet anno 1975 kan neppe måle seg med et vanlig fjernsynsapparat av i dag. Og uansett hvor mye vi tjener, er opplevelsen av det inntjente avhengig av hvor mye vi tjener sammenlignet med andre. Pengenes "moraliske" og symbolske kvaliteter ser ut til å være like viktige som før.

Litteratur

Barstad, Anders (1999): På vei mot det gode samfunn? Om opplegget for en publisasjon som beskriver verdilandskapet i Norge, Notater 99/23, Statistisk sentralbyrå.

Hellevik, Ottar (1996): *Nordmenn og det gode liv. Norsk Monitor 1985-1995*, Oslo: Universitetsforlaget.

Melby, Ingrid og Eiliv Mørk (1998): "Inntekt og forbruk", kapittel 6 i *Sosialt Utsyn 1998, Statistiske analyser 22*, Statistisk sentralbyrå, 99-114.

Ramm, Jorunn, Finn Gjertsen, Anne Mundal, Merete Thonstad og Jon Erik Finn-vold (1998): "Helse", kapittel 2 i *Sosialt Utsyn 1998, Statistiske analyser 22*, Statistisk sentralbyrå, 41-55.

Slagstad, Rune (1999): "Idrett som samtid", *Dagbladet* 26. august 1999, 3.

Sosial- og helsedepartementet (1999): *Utjamningsmeldinga. Om fordeling av inntekt og levekår i Noreg*, St. meld. nr. 50 (1998-99).

Statistisk sentralbyrå (1996): *Levekårsundersøkelsen 1995*, Norges Offisielle Statistikk C 301.

Vejrup, Kristine (1998): "Ønsker, lyster og begjær...". Om nordmenns ønsker for bedre livskvalitet, Oslo: *Framtiden i våre hender*, Rapport nr. 1, 1998.

Anders Barstad
(anders.barstad@ssb.no) er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.